ALA ZAVADSCHI

Institutul de Filologie
(Chişinău)

ELEMENTUL NARATIV ŞI CEL ISTORIC ŞI SOCIAL ÎN ROMANUL *ÎNSTRĂINAȚII* DE D. C. MORUZI

Abstract

The social novel *Înstrăinații* (The Alienated) is a representative work for the writer of Bessarabian origin, D. C. Moruzi. The author especially emphasizes his intention to give life to some realities of the past, to make the reader aware of the changes in mentality and customs which occurred during the last 50 years in Romania. The title of the work reflects the negative attitude towards those people who forgot their roots (Nini Stelea and the princess Olga de Gaspar Gratiani), though they are not blamed for the occurred transformations. In D. C. Moruzi's opinion the *true happiness* can be tasted only when you make a sacrifice for the country as Arthur, the eldest son of Mihalache Stelea, dead as a hero at Grivita, had done.

O operă reprezentativă pentru scriitorul de origine basarabeană D. C. Moruzi este romanul social *Înstrăinații*, care cuprinde evenimente şi relatări pe o perioadă destul de mare – 1854-1907. În „*precuvântare către cititori*", autorul pune un accent deosebit pe intenția sa de a da viață unor realități demult apuse, de a aduce la cunoştință schimbările de mentalitate, obiceiurile care s-au produs timp de 50 de ani în România. Titlul operei reflectă atitudinea negativă față de acele persoane care şi-au uitat rădăcinile de neam (Nini Stelea şi principesa Olga de Gaspar Grațiani), deşi ele nu sunt învinuite de transformările rezultate.

Timpurile şi-au pus pecetea pe sorțile personajelor: hatmanul Agapie Varlaam este trimis „*să se lumineze la vestita şcoală grecească de la Halchi*, *lângă Țarigrad*", iar fiica-sa, Profirița, urmează învățătura la Lemberg şi trebuie să treacă ani buni ca să-şi îndrăgească patria.

În viziunea lui D. C. Moruzi, „*adevărata fericire*" poate fi gustată doar jertfindu-te pentru țară, aşa cum a făcut-o Arthur, fiul cel mai mare al lui Mihalache Stelea, căzut erou la Grivița. Surorile lui Arthur, Lili şi Elvira au parte de soți buni şi îşi cresc copiii „*în țară şi pentru țară*".

Întreg romanul palpită de o dragoste nețărmurită față de trecutul patriei. Scriitorul este încântat de priveliştile drumului de țară, străjuit de imaginea „*unei câmpii înțelenite*, *verde şi smălțuită cu pâlcuri mari învenițite de cimbru sau înălbite şi înstelate de romaniță*, *iar*, *pe alocurea*, *pâlcuri mai mici şi tufe stinghere de toporaşi*, *care te adormeau cu miresmele lor amestecate*" (p. 110). Totul stârneşte admirația lui, de aceea exclamă cu multă mândrie în suflet: „*O*, *mândră şi îmbelşugată câmpie românească de pe acele vremuri! Poezie măreață*, *proaspătă şi curată*, *ce nu se mai poate întâlni nici în vestitele*

BDD-A6940 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:46:35 UTC)

câmpii americane!" D. C. Moruzi vede o legătură strânsă între schimbările din natură şi firea românului, care se transformă după cum sunt vremurile: „*Cum să nu fi fost şi firea şi sufletul şi cugetul românului mai largi, mai bune şi mai cinstite decât în zilele noastre! Ţelina … am spart-o! Văzduhul … l-am întinat cu fumul de cărbuni şi de ţiţeiu! Sufletul … am deprins să-l vindem cui dă mai mult! În sfârşit nevoia a încolţit vrajba, zavistia, ura! Iar cugetarea noastră atât de cinstită, de dreaptă şi de blândă altă dată, ne silim din răsputeri a o strica, a o suci şi a o schimonosi după calapodul altor neamuri, de altă fire şi cu alte nevoi*!".

Vremurile de odinioară sunt pline de farmec, de căldură, de admiraţie. Este descrisă de către autor idila vieţii de la ţară şi a obiceiurilor de Crăciun sau de Anul Nou. Iernile sunt plăcute, blânde şi tihnite pentru familia Stelea, care a preferat viaţa de la sat. Deşi „*crivăţul aşternea pe geamuri acele înfloriri strălucitoare supt razele soarelui de iarnă …, viscolul spulbera zăpada, o îngrămădea până la privazurile de jos ale ferestrelor*", în casa boierului Mihalache Stelea pâlpâie dulce „*focul de stejar*", care creează o atmosferă de linişte şi fericire.

De Anul Nou satul clocoteşte de urările de sărbătoare, „*plugul şi colindele poetice*" se aud peste tot. Autorul a câta oară îşi exprimă respectul pentru timpul trecut, acum nu se mai aud acele perle ale folclorului autohton, neprelucrat de poeţi, care izvorau „*din sufletul şi amintirile ţăranului!*".

Paştele este o altă minunăţie care apare în toată frumuseţea sa doar la ţară. Lumea se bucură de „*biruinţa verdelui asupra albului, a căldurii asupra frigului, dar şi biruinţa vieţii, a tinereţii şi a nădejdii asupra amorţirii, a bătrâneţii şi a morţii*" (p. 126). Concluzia autorului este destul de grăitoare pentru splendoarea şi ineditul acestor sărbători: „*La ţară şi numai la ţară le poţi vedea, simţi şi pricepe tainele acestea, ce nu se pot nici spune, nici descrie, nici tălmăci; aceleaşi şi mereu aceleaşi, de mii şi mii de ani, dar veşnic nouă, cât va ţinea şi veşnicia*" (p. 126).

Chiar şi relaţiile dintre boier şi ţăran iau o turnură idealizată. Lucrările agricole se făceau la timp, „*pe ogorul ţăranului ca şi pe lanurile boiereşti*" (p. 266), căci „*ţăranul se silea să-şi lucreze ogorul, pentru ca să cuprindă lanurile boiereşti, unde ştia că i se măsoară drept, i se plăteşte bine şi, pe deasupra, e bine hrănit şi îndestulat*". Se profilează un chip ideal de boier, care se împacă foarte bine cu ţăranii săi, le construieşte şcoală, spital. Armonia ce s-ar fi putut crea între aceste pături sociale ar duce la prosperitate în ţară şi românul ar fi „*cel mai mândru, cel mai luminat şi cel mai fericit popor din lume*". Stăpânul din Steleni, conu Mihalache ajunge să-l îndrăgească pe ţăran, să vorbească cu el, chiar să se sfătuiască.

Unul din personajele romanului este Mihalache Stelea, care se trage din oameni simpli, dar graţie providenţei, ajunge agă de Iaşi. Şmecheria dânsului de a se infiltra printre bonjurişţii timpului urmăreşte scopul de a „*arunca năvodul dând iama numai în plătică şi biban*" şi neatingându-se „*nici de nisetri, nici de moruni*" (p. 21). Intuiţia îi sugerează să nu-l trădeze însă pe căpitanul bonjurişţilor, Grigore Ghica Vodă, care devine domnitor după plecarea lui Mihalache Sturdza.

Deşi are simţul timpurilor pe care le trăieşte, nu acceptă la început schimbările efectuate de Grigore Ghica: dezrobirea ţiganilor, întreţinerea unui „*polc de jandarmi într-o cazarmă cât un oraş de mare*". Egalitatea tuturor oamenilor îl nemulţumeşte pe Mihalache Stelea, care consideră că nu poate fi în acelaşi rând cu „*ţiganii dezrobiţi*", el ţinându-se de „*ifosul de boieri*", în nici un caz nu vrea să se identifice cu „*prostimea*".

BDD-A6940 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:46:35 UTC)

Evenimentele se desfăşoară la început prin anii ’50 ai sec. al XX-lea, când Iaşul este invadat de trupele germane. Găzduirea unui leitenant neamţ îi creează probleme lui Mihalache Stelea şi îi aduce până la urmă destituirea. Leitenantul Dreizeidel, la prima vedere destul de educat şi fără mari pretenţii (îi era de ajuns o cafea şi 2 chifle domneşti), cu timpul a devenit obraznic şi după un schimb de replici dintre el şi aga Stelea, este aruncat de acesta pe scări. Neamţul îl cheamă la duel pe domnul Mihalache, dar boierul nu acceptă în niciun fel, de aceea cazul ajunge în atenţia contelui Coronini (comandantul suprem al oştirilor chesaro-crăieşti din Moldova), care-l trimite pe leitenantul german să comande un post de grăniceri la graniţa Regatului Piemontes. Ca să scape basma curată, aga Stelea acceptă să-şi dea demisia din postul ocupat şi acordă o mai mare atenţie familiei.

Se simte o reticenţă a lui Mihalache Stelea faţă de Actul Unirii Principatelor Române din 1859. La auzul veştii despre alegerea lui A. I. Cuza ca domn al României, frustrarea şi consternarea pune stăpânire pe fiinţa sa. Nu înţelege importanţa acestui eveniment istoric pentru destinul de mai departe al românilor şi descrie cu maliţiozitate reacţia plină de entuziasm a bonjuriştilor faţă de acest act. Într-un dialog cu socru-său, nu este de acord cu acţiunile acestora: ”*Cântă şi joacă o horă nouă*, *pe nişte stihuri de ale lui Vasile Alecsandri*, *că acela numai de aşa cabazlâcuri se ţine*. *Cică-i Hora Unirii! Dau mâna cu prostimea*, *care se lasă şi ea învârtită în neştire pentru un rachiu sau un covrig*, *şi zbiară cu dânşii: „Trăiască România*, *una şi nedespărţită! Trăiască Alexandru Ioan I*, *domnitorul tuturor românilor!”* (p. 133).

Cu toate că este mai în vârstă, socrul său este cuprins de o bucurie nemaipomenită când află despre alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor şi de către Ţara Românească: „*Îţi mulţumesc*, *Dumnezeule*, *că ai îngăduit bătrâneţilor mele să trăiască sfânta şi măreaţa zi de astăzi!*”

Mihalache Stelea se consideră iubitor de neam românesc, este solidar cu cei „*de un sânge*, *de aceeaşi obârşie*, *de acelaşi graiu şi cu aceleaşi moravuri şi credinţi*”, nu face distincţie dintre moldovean şi muntean, de aceea nimic nu-i poate despărţi: „*nici hotare*, *nici munţi*, *nici râuri*”, cu atât mai mult, nici „*gânduri*”. În opinia lui, neamul românesc a fost răzleţit şi învrăjbit până nu demult, iar unirea lui înseamnă clădirea „trunchiului” care va aduce „cu timpul şi celelalte părţi sfâşiate”. Este gata să-şi jertfească „*bunurile*, *viaţa şi până şi scumpul nume al Moldovei*, *pe care l-am păzit atât de bine*, *timp de atâtea veacuri*”.

Reacţia lui Mhalache Stelea este plină de nelinişte, suspiciuni, nedumeriri şi întrebări, când vine vorba însă de unire: „*Vor lăsa turcii ca prin unire să ne întărim până într-atâta*, *ca*, *la cel dintâi război ce-l vor avea*, *să ne unim cu vrăjmaşii lor şi să scăpăm de jug? O să ni îngăduie Rusia şi Austria să alcătuim la hotarele lor un sâmbure naţional*, *care … nu va avea altă menire decât reîntregirea neamului*, *adică*, *pentru ele*, *stăvilirea năzuinţelor lor cuceritoare deocamdată*, *iar*, *pe urmă*, *pierderea tuturor ţinuturilor locuite de români şi cucerite de dânsele prin sabie?*” (p. 134-135). În dialogul cu socrul său se conturează chipul moldoveanului cu capul plecat înaintea celor mari, nu acceptă schimbarea, aceasta este echivalentă cu „*năzuinţe nesăbuite*” ale unor bonjurişti. Vrea să fie salvată doar Moldova, „*căci cămaşa-i mai aproape de piele decât giubeaua*”.

Socru-său, hatmanul Agapie Varlaam, se dovedeşte a fi un bun cunoscător al situaţiei politice din Europa: Rusia a suferit înfrângere în Crimeea şi abia peste vreo 20 de ani va ridica capul, Austria, de asemenea, a fost învinsă de Napoleon. Iar pentru a-i alunga pe turci şi a le stăvili poftele lor cuceritoare, „*Europa o să recunoască unirea ca*

BDD-A6940 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:46:35 UTC)

fapt împlinit”. Unirea trezeşte în sufletul lui mari speranţe: cu timpul „*principatele se vor cunoaşte mai bine*, *fiind ocârmuite de acelaşi domnitor şi de aceleaşi legi*”.

Boierul Varlaam reprezintă chipul patriotului care crede în „*viitorul şi mărirea neamului său*”. Este un adevărat propovăduitor al valorilor naţionale, are o încredere nemaipomenită în măreţia neamului românesc: „*Să nu te îndoieşti dar de neamul tău*, *să nu te sperii de primejdiile care-l împresoară*, *căci mai mari au fost acele care l-au împresurat şi să crezi în viitorul şi mărirea lui*” (p. 139).

Cunoaşte bine istoria Europei. Salută răscoala francezilor de la 1789, care a statornicit „*înfrăţirea*, *egalitatea*, *libertatea şi dreptatea sa*”. Aceste idei au prins rădăcină în toată Europa şi celelalte popoare au aderat la aceste valori universale.

Desfăşurarea evenimentelor are loc aşa cum a prezis conul Agapie Varlaam: sultanul acceptă unirea principatelor, la fel ca şi puterile mari. Începe europenizarea României. În ţară se produc schimbări: armata este îmbrăcată în „*mundire franţuzeşti*, *cu chipiuri cu cozorocul în sus*”. Ispravnicii au devenit prefecţi, privighetorii – subprefecţi. Limba îşi pierde din naturaleţea şi frumuseţea sa, se franţuzeşte de-a binelea: „*Din 3 cuvinte*, *2 erau franţuzeşti*, *de nu chiar trei! Şi puse la locul şi după înţelesul lor numai de către acei cari ştiau bine franţuzeşte … Ceilalţi le întrebuinţau de-andoasele*, *sau la întâmplare!*” (p. 141).

Boierul Stelea este, după părerea autorului, „*răbdător*, *cu judecată şi deprins cu drumurile de la ţară*” (p. 70). Îşi iubeşte plaiul natal şi admiră pitorescul locurilor: „*Îşi puse cafeaua lângă dânsul şi începu să-şi soarbă ciubucul*, *bucurându-se de răcoarea pădurii*, *de cântecul păsărilor*, *dar*, *mai cu seamă*, *de frumoasa privelişte ce se desvăluia la picioarele lui: dealuri şi văi nesfârşite*, *care se perindau*, *verzi în apropiere şi tot albăstrindu-se în depărtare; iazuri care sclipeau ca nişte oglinzi prin fundul văilor*, *câte un sătuc pe o coastă …*” (p. 71).

Poartă în suflet o mare mândrie pentru ţara sa, unde i se pare că întreaga natură admiră frumuseţea acestui plai minunat: „*O*, *soare*, *strălucitor*, *care reverşi razele tale de foc pe întreaga făptură*, *şi tu*, *lună*, *care o răcoreşti scăldând-o în blândele tale lumini*, *de ce*, *pe unde*, *pribegind*, *v-am întâlnit*, *de ce nicăieri nu v-am găsit*, *nici pe tine*, *soare*, *atât de măreţ*, *de mândru şi de roditor*, *nici pe tine*, *lună*, *atât de dulce*, *mângâitoare şi duioasă*, *ca pe seninul adânc al cerului din ţara mea?*” (p. 73).

Se simte legat de ţară prin amintirea strămoşilor săi, prin simplul fapt că s-a născut aici: „*Dar nici strălucirea soarelui tău*, *o ţara mea*, *nici duioşia lunii tale*, *nici măreţia câmpurilor tale*, *nici poezia codrului şi nici mireasma bine mirositoare a brazdei tale răsturnate din proaspăt de pe ţelina ta curată şi fecioară*, *nu le poate pricepe*, *nici simţi decât acela care s-a născut în tine*, *s-a hrănit din tine şi este menit a se înveli în ţărâna ta neagră şi mănoasă*, *unde-l aşteaptă rânduri de moşi*, *strămoşi*, *care te iubeau ca dânsul*, *şi mai înainte de dânsul!*” (p. 73).

Conul Mihalache este un tată grijuliu, angajează pentru cuconaşul Arthur (la vârsta de 9 ani) un preceptor francez, monsier Durand, care îl învaţă şi pe Nini, fiul mai mic, ca ambii să poată pleca la Paris la studii. Iar pentru Lili şi Elvira a fost adusă chiar de la Paris domnişoara Amelie Cotin, „*o franceză bătrână*, *absolventă a şcolii superioare de învăţământ şi a Conservatorului de Muzică pentru piano*” (p. 143).

Iată câteva caracteristici ale lui Stelea: „*avea bunul simţ al românului*, *judeca drept*, *sănătos*, *când îşi uita meteahna de nobleţă*” (p. 215).

După ce soţia şi copiii se instalaseră la Paris, el îi vizitează. Parisul îl plictiseşte şi-l intrigă cu tabieturile sale: trebuia să ia dejunul „*îmbrăcat cu surtuc şi pantaloni*”, poate

BDD-A6940 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:46:35 UTC)

să fumeze doar în odaia turcească, iar de mâncăruri nici nu se discută. „*Totul i se părea îngust*, *calicos şi cărpănos*”, conchide autorul. (p. 221)

Întâlnirea cu domnitorul Alexandru Ioan Cuza prilejuieşte dezvăluirea adevăratelor substraturi de conştiinţă naţională, pe care le poartă Mihalache Stelea. Boierul îşi exprimă doar îngrijorarea în legătură cu actul Unirii din motivul că avea temeri că puterile nu vor „*încuviinţa fapta*”. Deşi între ei sunt divergenţe de opinie, boierul Stelea este gata să-şi jertfească averea şi viaţa pentru binele ţării şi acceptă „*toate câte le-au făcut domnitorul*, *căci toate sînt bune şi drepte*”. Cel mai mult îl deranjează legea despre împroprietărirea ţăranilor. Consideră că ei, boierii, reprezintă „*nobleţea ţării*”, care au ştiut „*s-o păstreze şi s-o ferească prin veacuri*, *fără vrajbă şi ură*, *umilită poate uneori*, *dar neclintită în credinţa ei*, *în limba ei*, *în moravurile ei*”.

Este deranjat, de asemenea, de faptul că copiii vor trebui să plece în străinătate pentru a căpăta cunoştinţe şi, astfel, se vor înstrăina de ţară şi de limbă. Mihalache Stelea critică în dialogul cu M. Kogălniceanu cartea de istorie a acestuia, în care se întâlnesc doar faptele odioase ale strămoşilor şi ei apar ca „*nişte răi şi stricaţi*, *trândavi*, *fricoşi şi linguşitori faţă de cei mari*, *trufaşi*, *cruzi şi asupritori faţă de popor*” (p. 178).

Mihalache Stelea devine cu timpul om politic, acceptă să fie numit „*senator din partea domnitorului*, *după noul statut*” şi trece cu traiul la Bucureşti. Viaţa politică are legile ei, neschimbate în timp. Conu Mihalache „*vota liniştit*, *alb la alb*, *negru la negru*, *după cum îi suflau la ureche prietenii lui Vodă*” (p. 215).

În sinea sa, conul Mihalache nu este mulţumit de clasa politică de la guvernare, alcătuită din „*pantalonari*, *palavragii şi de boieri leneşi şi nepăsători*, *buni numai a se mânca între dânşii*, *râvnind la o domnie pe care nu vor putea-o căpăta în vecii vecilor*” (p. 218). Intuieşte interesul meschin de care e ghidat orice boier: să ajungă cât mai sus posibil. Puterea domnitorului este minimă, cei de la putere „*taie*, *spânzură … miluiesc*”.

Vestea despre candidatura lui Carol de Hohenzolern îl pune pe gânduri, socoate, pe de o parte, că e bine că este rudă depărtată cu Napoleon, iar ca ofiţer de cavalerie în Prusia Carol este crescut „*în ideile de cinste militară*”. Pe de altă parte, i se pare „*cam tinerel*” pentru a prelua tronul României şi să lupte cu „*nişte pişicheri şi stricaţi*, *cărora nici Cuza nu le-a putut veni de hac*” (p. 219).

Romanul reînvie şi figura legendară a lui Al. I. Cuza, sunt redate prin vocea-i proprie frământările de la începutul domniei sale şi sunt justificate toate acţiunile. A fost conştient din prima clipă că trebuie să-şi jertfească „*libertatea şi liniştea*” pentru a îndeplini menirea înaltă pentru care a fost ales. A priceput că „*unirea nu era decât primul pas spre neatârnare*”, era necesar să demonstreze că „*la gurile Dunării fiinţează un popor unit*, *de un singur neam*, *care se deosebeşte prin obârşie*, *moravuri şi legiuri*, *de popoarele ce-l înconjoară*”. Introducerea legislaţiei franceze era justificată de lipsa timpului şi a persoanelor apte de a scrie repede şi bine. Vrea să creeze o armată de până la „*40 de mii de oameni*” ca să se poată apăra, în primul rând, de turci.

Nu-l mai maimuţăreşte pe Napoleon III, după cum este învinuit de mulţi, dar vrea să ajungă la nivelul lui Napoleon cel Mare. Domnitorul străin avea sarcina de a apropia România de celelalte state europene. Al. Cuza crede că suveranul străin, fiind „*bun*, *viteaz*, *înţelept*, *mare la suflet şi curat la cuget*” „*va îndeplini visul românilor*” (p. 189).

Caracterul românilor de a se închina la diferite popoare se justifică prin faptul că au suportat „*puteri înzecit mai mari*”, dar şi-au ocrotit „*limba*, *credinţa şi moravurile*”. „*Capetele plecate*” au fost necesare „*ca să poată micşora şi alina loviturile ce cad*

BDD-A6940 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:46:35 UTC)

necontenit asupra bietului popor, *când de la turci*, *când de la nemți*, *când de la ruşii pravoslavnici*" (p. 83).

Cu referire la năravurile moderne, critică destrămarea familiei şi instaurarea altor legi de fiinţare a ei: „*În vremea mea oamenii se căsătoreau pentru dragoste*, *cinste şi simandichie*, *iar astăzi*, *pentru amor … de petreceri şi de bani!*". Chiar dacă se iau din dragoste, cei căsătoriți profită, pur şi simplu, de banii celuilalt: *Trăiesc ca turturelele*, *până ce dumnealui isprăveşte zestrea dumneaei ori dumneaei l-a adus pe dumnealui la sapă de lemn*". Este o pledoarie pentru căsătorie, „*cea mai curată şi sublimă zămislire a sufletului omenesc şi care singura ne deosebeşte de dobitoace*". Căsătoria era văzută cândva ca o „*unire sfântă şi ideală*" a sufletelor ce se iubesc cu adevărat, care „*se leagă înaintea altarului cu dor de iubire curată şi în scop de prelungire a numelui strămoşesc*" (p. 194). Iar în prezent ea a căpătat alte contururi: „ *unirea practică şi modernă a două interese*, *care se leagă înaintea legii*, *în dor de lux neîntrecut şi în scop nemărturisit*, *dar împărtăşit*, *de a se înşela reciproc!*".

Divorțul constituie o problemă care întristează inima celor în vârstă: „*E rău … să vezi că se despart două ființe care îşi juraseră iubire şi credință*, *împărtăşirea scârbelor şi a bucuriilor*, *e tot atât de rău ca o boală pe care eşti dator s-o vindeci prin doctorii*" (p. 192). Şi în concluzie, totul se reduce la contabilitate, „*şi divorțul*, *şi căsătoria modernă*".

Autorul îi descrie pe ostaşii nemți ca pe nişte persoane pretenţioase: „*nemților le trebuia numaidecât pat*, *saltele*, *perne*", spre deosebire de soldații ruşi sau turci, care se mulțumeau cu un braț de fân, aşternut pe jos.

O euforie domneşte în sufletul domnitorului Ghica, care se mândreşte mult cu neamul din care se trage şi care speră că România va fi „*o țară frumoasă cum n-a mai fost alta*, *mare şi reîntregită*, *de sine stătătoare*, *în stare a se apăra şi a se ocârmui singură*, *renăscând*, *în sfârşit*. *După patru veacuri de suferințe*, *la lumina soarelui*, *dreptății*, *al libertății şi al înfrățirii!*" (p. 84).

Valorile strămoşilor „*vatra*, *icoana din părete şi cocostârcul de pe vârful casei*" sunt păstrate cu sfințenie de generația mai în vârstă. E un fel de idealism infantil în cugetările domnitorului. Se consideră un reformator, care „*a domnit în dragoste de neam*", a presimțit viitorul, dezrobind pe țărani în cuprinsul țării sale. Monologul său dezvăluie propriile frământări şi gânduri, reflecții asupra caracteristicilor poporului: „*…sufletul neamului*, *obosit de atâtea restrişte şi nedreptăți*, *se clatină şi şovăie chiar din talpă şi temelia lui*, *întrebându-se de nu i-ar fi mai bine să se cufunde în neam străin …*" (p. 84).

Satul Steleni apare în roman ca un sat de gospodari, cu case care au cel puțin 2-3 odăi, cu „*multe coşare pentru păpuşoiu*, *hambar şi nişte şoproane deschise … unde se grămădeau mai ales iarna boi*, *vaci*, *cai*, *căruțe*, *sănii şi unelte de plugărie*" (p. 151).

Trecutul este idealizat din mai multe puncte de vedere.

Incursiunile în istorie vădesc interesul autorului pentru timpuri apuse. Răscoala lui Ipsilanti este văzută prin amintirile lui moş Sandu Volintiru, care, prin voia întâmplării, a ajuns, fiind un copil de 15 ani, să vadă bătălia dintre Ipsilanti şi turci.

Evenimentele timpului împânzesc întreaga operă moruziană. Autorul se referă la ordinul lui Alexandru Ioan Cuza despre desființarea boierescului şi a clăcilor, iar noutatea este un bun început de viață nouă, consideră conu Todiriță Dimitriu: „*…de-acum s-a sfârşit cu clăcile*, *cu boierescu şi cu nedreptățile din trecut! De-acum tot românul va avea casa lui*, *gospodăria lui*, *bucata lui de pământ*, *pe care să se hrănească! O să fiți deplini*

BDD-A6940 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:46:35 UTC)

stăpâni pe munca şi pe avutul vostru. *Nici un boier n-o să vă poată supăra*, *ci toţi o să fie cu voi deopotrivă*" (p. 157).

Legea despre împroprietărirea ţăranilor trezeşte multe semne de întrebare printre săteni: cât le revine la fiecare membru de familie, cum vor moşteni copiii averea, ce drepturi au băieţii, dar fetele etc. Sunt surprinşi când află că va trebui să achite o anumită sumă de bani pentru ceea ce li se va da: „*Ocârmuirea însă nu are pământ*, *şi prin urmare*, *nu are de unde să vă dea*. *… Ce s-au gândit atuncea? Să cumpere pământ*, *cât vă trebuie*, *de la boier pe un preţ ieftin*, *nu în bani*, *ci cu nişte hârtii*, *care sînt tot ca banii; iar pe voi vă pune îndată în stăpânirea pământului păsuindu-vă să-l plătiţi într-un şir îndelungat de ani*, *încât te miri de veţi băga de seamă că v-au mai crescut birul cu ceva*" (p. 159).

Legea împroprietăririi este controversată, stârneşte şi reacţii negative din partea boierilor. Ei sunt nemulţumiţi că li s-a luat o treime din pământuri şi-l numesc pe Cuza „*ciocoiu*, *bonjurist şi pârcălab de Galaţi*". În acelaşi timp, ţăranii nu sunt scutiţi de înşelăciune, de aplicarea incorectă a legii, aceste temeri sunt împărtăşite şi de însuşi domnitorul, care nu doreşte ca pământurile să fie „*îmbucăţite*", iar oamenii de la ţară să ajungă la sapă de lemn.

Romanul conţine detalii despre pregătirea minuţioasă a întâmpinării lui Alexandru Ioan Cuza prin sate care urmau „*să-l aclameze entuziastic*": drumurile trebuie să fie bune, podurile reparate, toată lumea înştiinţată. Trecerea domnitorului este un adevărat eveniment, de aceea este întâmpinat de săteni pe cai. Discursul său scurt stârneşte multă însufleţire în rândul celor prezenţi: „*Vă mulţămesc*, *băieţi*, *că mi-aţi ieşit întru întâmpinare! Mă bucur la gândul că m-a ajutat Dumnezeu să vă văd în curând stăpân fiecare pe bucata lui de pământ*. *Să ştiţi numai s-o stăpâniţi cu vrednicie*, *s-o munciţi cu drag şi s-o apăraţi de străini cu piepturile şi numele vostru de români!*" (p. 168).

Dialogul Cuza – Kogălniceanu denotă frământările legate de unire. Fiind conştienţi de importanţa acestui act, de necesitatea ruperii cu trecutul şi modernizarea ţării, ambii oameni politici ar dori să facă mai mult pentru binele patriei. Au o temere că aceste schimbări ar putea influenţa felul de a fi al omului simplu, care mai are „*bunul simţ şi curăţenia sufletească*" şi este cinstit „*la suflet şi la judecată*". Bineînţeles că transformările istorice produc şi pe cele de mentalitate în societate, dar nu aceasta ar trebui să-i neliniştească. Au un scop mult mai nobil: „*Menirea noastră de căpetenie este de reînvia un neam şi de a-l preschimba cât mai degrabă în aşa fel încât să se deosebească cu totul de popoarele care-l înconjoară*".

M. Kogălniceanu crede în trăinicia neamului, este o fire mai încrezătoare în evoluţia pozitivă a evenimentelor: se înfiinţează şcoli şi universităţi, vor fi instruiţi „*magistraţi luminaţi*", „*doftori iscusiţi şi oameni de ştiinţă de tot felul*".

Doamna Profiriţa Stelea, soţia lui Mihalache Stelea şi fiica lui Agapie Varlaam, are un acut simţ al apartenenţei la elita societăţii („*le grand monde*"), preferă să dea baluri („*soirees dansantes*") şi o deranjează locul unde era amplasată casa părintească – într-o fundătură, departe de forfota oraşului – în Sărărie.

Este caracterizată prin limbajul său franţuzit, consecinţă a educaţiei primite (la Lemberg) şi a timpului în care a trăit. Predomină cuvinte din franceză: „*după ce orândui câteva prefaceri în casa dumisale*, *deocamdată „le sticte indispensable*" (p. 61), „*cumpără o trăsură numită „un coupe trois cart*". Vorba-i împestriţată trezeşte confuzii, când foloseşte cuvinte necunoscute pentru soţul ei, pe care le interpretează ca românisme:

„– *…vrei să mă omoare aicea spleenul? Să mor de spleen?*

BDD-A6940 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:46:35 UTC)

– *Ce splină*, *soro*, *făcu bietul soț îngrijat*. *Vous a mal a la splină*, *Profiriţo?*

– *Nu splină*, *Michel! Spleenul! Boala de urât*, *de care mor nobilii din Anglia*" (p. 64).

Firea îndârjită, avană o ajută să scape de locul plicticos unde locuia şi să se instaleze într-o vilă din Copou. Se descrie cu lux de amănunte tendința ei de a imprima casei un aer european (p. 66). Schimbă şi ținuta slugilor, îi îmbracă în haine noi, le taie bărbile şi mustățile, îi pune să poarte mănuşi.

Doamna Stela preferă literatura franceză, îi citeşte cu plăcere pe Florian, Lamartine, G. Sand, care descriu idilic „*plăcerile vieții câmpeneşti*". Tinde spre civilizația europeană, intenționează să-şi aranjeze o grădină şi un parc măreț la moşie, iar pentru realizarea planului l-a adus pe vestitul grădinar de la Dresda.

Este povățuită de tatăl său, om înțelept, să se jertfească pentru copiii ei. Iar când vor creşte mari, să-i lase să plece, dar să nu se înstrăineze de valorile naționale. Povața o face să-şi crească odraslele în „*legea*, *limba şi obiceiurile strămoşeşti*".

Dintre alte personaje ale romanului, un loc distinct îi revine fiului mai mare, Arthur, care era atras de tot ce era românesc. „*Era fericit să se revadă în obiceiurile şi datinile care-i legănaseră prima lui copilărie*", subliniază autorul. Îl atrag sărbătorile cu tradițiile lor, preferă să stea de vorbă „cu țăranii" de la care învață multe. În el se zbate o inimă de român cu un simț al patriotismului, căci tot ce-i autohton îl încântă.

Fratele lui, Nini, este de o altă factură, deşi se străduia la învățătură şi obținea succese bune, nu era încântat să învețe prea mult. De câte ori avea ocazia, „*se ducea la vânat cu puşcaşii ori*, *încălecându-şi calul*, *o lua razna pe câmp*" (p. 229). Acei ani cât a stat la Paris, l-au apropiat foarte mult de Franța, iar visul său era să ajungă la „*şcoala militară din St*.- *Cyr*". Nu e în stare să admire frumusețile patriei, natura ei superbă şi sufletul țăranului român.

Diferența de mentalitate între cei doi frați stârneşte dispute aprinse. Nini îl învinuieşte pe Arthur că nu s-a înrolat în armată franceză pentru a lupta împotriva germanilor. Arthur este convins că trebuie să-şi apere propria țară, de va fi nevoie. Fratele mai mic critică starea jalnică a armatei române: „*soldați zdrențuroşi şi desculți*, *ofițeri ignoranți*, *comandați de un sublocotenent prusian*".

În toamna lui 1872 frații Stelea pleacă la Paris, dar nu-i mai recunosc pe francezi. După un război civil şi unul cu nemții, francezii au devenit „*obraznici*, *grosolani*, *neobrăzați şi întunecați*" (p. 232).

Arthur urmează timp de 3 ani facultatea de drept, pe care o absolvă în 1875 şi revine în țară. Nini însă după 3 ani de învățătură nu reuşeşte să susțină bacalaureatul. Înscriindu-se ca extern la Institutul Chevalier, dă bacul cu bine.

Arthur revine cu mare bucurie în patrie, „*pe pământul strămoşesc*, *în lumina şi văzduhul în care roiesc belşugul românului*". În timpul lucrărilor agricole, se apropie tot mai mult de țărani, ca să le pătrundă „*sufletul şi gândurile*, *pentru a-i prețui şi a-i iubi mai mult*" (p. 249). Înainte de izbucnirea războiului ruso-turc, se înrolează în armată.

Dar destinul este crud cu el. Este rănit în război. Pe pat de moarte îşi ia rămas bun de la părinți, ultimele lui cuvinte sunt pline de dragoste față de țară: „*Să iubeşti … țara noastră mândră şi frumoasă*, *căreia i-am jertfit viața cu bucurie*. *Ea va ajunge mare şi puternică odată!*" (p. 260).

Într-un dialog cu socru-său, Mihalache Stelea recunoaşte că vorbele fiului său l-au făcut să privească altfel țara şi neamul. Abia acum a început să prețuiască „*cât de drepte şi folositoare sunt ultimele povețe ale lui bietu Arthur*" (p. 268). Îi dă dreptate şi hatmanului

BDD-A6940 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:46:35 UTC)

Varlaam, care-l îndrumă să aprecieze omul de la sapă şi să nu se ţină cu nasul pe sus, închipuindu-şi că numai el este de viţă nobilă. Acelaşi gând i-l insufla şi Arthur, care-i spunea „*să aibă milă de ţărani*", că sunt „*sânge din sângele lor*", carne din carne şi suflet din suflet. După multe lupte sufleteşti a ajuns să-şi iubească toată ţara şi să creadă în „*trăinicia şi viitorul neamului*".

Nini suferă o transformare radicală atunci când citeşte în presa străină despre faptele vitejeşti ale ostaşilor români din timpul Războiului de Independenţă. Simte că în inima lui se aprinde dragostea de ţară, iar moartea fratelui său intensifică acest ataşament de pământul natal şi e dator să revină în ţară: „*Mă voi întoarce în ţara lui iubită*, *sfântă de acum pentru mine*, *şi o voi iubi cum a iubit-o el*" (p. 272). Aici crede că-şi va găsi fericirea adevărată şi-şi va împlini destinul: „*… acolo şi numai acolo este pentru mine fericirea şi dragostea*, *datoria şi rostul meu adevărat*". Mândria de a fi român îl copleşeşte şi exclamă: „*Nu mi-am cunoscut neamul şi ţara*, *pentru că am plecat prea tânăr*, *dar acum sunt mândru de ţara mea*, *mândru de a fi român!*".

Când pleacă în Franţa, face tot posibilul ca să se apropie de aristocraţia franceză, considerând-o ca pe o treaptă net superioară faţă de restul populaţiei. Idealul său este de a face parte din ea. Dar realitatea i-a demonstrat contrariul: luxul este de „*paradă*", ideile sunt „*strâmte şi sentimentele de corciţi*, *decăzuţi sau lipsiţi cu totul de idei*" (p. 272). Descoperă cu timpul adevărata natură a aristocraţiei: „*Burghezii francezi aveau toate cusururile noblеţei*, *râvnind a fi nobili*, *şi împărţiţi în 2 categorii: acei care în ura lor găseau chipul să mai defăimeze acea noblеţe atât de decăzută*, *şi acei cari se târau în patru labe la picioarele ei; cu toţii însă încovoind spinarea înaintea unei coroane*, *a unui rang*, *sau chiar al unei panglicuţe atârnată de cheutoarea hainei"* (p. 272).

Romanul social *Înstrăinaţii* de scriitorul de origine basarabeană D. C. Moruzi reînvie o epocă de mult apusă, descrie cu lux de amănunte mentalitatea şi obiceiurile timpului. Prozatorul idealizează vremurile de cândva, pline de farmec şi de căldură, admiră viaţa de la ţară cu tradiţiile sale bine stabilite. Eroul central al romanului Mihalache Stelea este o fire conservatoare, ideile noi le acceptă cu dificultate. Este reticent faţă de Actul Unirii Principatelor Române, deşi se consideră de neam românesc şi este gata să se jertfească pentru binele ţării. Conştiinţa naţională pe care o posedă l-a determinat să accepte noile realităţi şi să devină senator şi să se stabilească la Bucureşti. Autorul romanului se referă şi la schimbările de mentalitate ale românilor, la servilitatea lor, critică metehnele societăţii şi îşi exprimă regretul că moare familia tradiţională. Opera este adânc ancorată în istorie, evenimentele timpului sunt comentate pe larg de eroii romanului. Traseul vieţii fraţilor Stelea demonstrează că dragostea de ţară trebuie păstrată, că mândria de a fi român biruie în pofida încercărilor sorţii.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. D. C. Moruzzi. *Înstrăinaţii*. Studiu social în formă de roman (1854-1907). Ediţia a II-a. Revăzută şi îndreptată de însuşi autorul. Bucureşti, 1912.

BDD-A6940 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:46:35 UTC)